

Листи як засіб музейної комунікації (на матеріалах епістолярної спадщини А. Ф. Луньова)

Джерела епістолярної спадщини все більше мають значення при дослідженні проблем сучасної біографістики, вивченні питань особистісної та соціальної комунікації. Іноді вони є незамінними, наприклад, для відновлення певних процесів громадського життя особистості та ін.

Епістолярна спадщина А. Ф. Луньова дозволяє нам визначити коло художників, мистецтвознавців, музейників, літераторів та інших діячів з якими організатор Пархомівського музею налагоджував і підтримував зв'язки в процесі створення та організації роботи музею. Звертаючись до листування А. Ф. Луньова та його учнів з видатними діячами мистецтва та культури ми можемо простежити постановку певних завдань та характер їх вирішення.

На сьогодні для більш комплексного дослідження доступна приватна колекція листів родини Луньових [2]. Саме цю групу джерел складають біля 300 листів. Серед авторів: живописці і графіки: В. І. Андрушкевич, М. М. Балясний, В. Д. Бубнова, А. В. Ванециан, В. П. Васильєв, О. Г. Верейський, В. О. Ветрогонський, М. Я. Виноокурова, Т. О. Гаврилова, Р. М. Голяховський, В. П. Долгов, М. М. Жуков, О. І. Замошкін, Г. С. Зубковський, Л. П. Зусман, І. С. Їжакевич, В. І. Касіян, Кукринікси, І. А. Міхранян, Б. М. Неменський, Б. І. Пророков, М. М. Ромадін, І. П. Рубан, В. С. Савенков, М. С. Сар'ян, Г. Б. Смірнов, Ф. І. Смірнов, Ю. М. Чернов, С. О. Чуйков, Д. М. Шавикін, Д. О. Шмарінов, В. І. Якубич; скульптори: Є. В. Вучетич, С. Т. Коньонков, Н. О. Максимченко, М. Л. Рябінін, мистецтвознавці: М. В. Алпатов, М. І. Безрукова, В. В. Вучетич, М. Е. Мат'є, В. М. Осокін, С. О. Пророкова; письменники: Ю. А. Арбат, Л. Г. Бать, С. М. Голіцин, Є. В. Златова, Н. М. Матвеева, С. П. Щепачов, І. Г. Еренбург та інші.

В листах охоплено велике коло проблем пов'язаних з реалізацією

ідеї створення художнього музею у селі Пархомівці Харківської області. Вони відображають вирішення питань формування та поповнення музейної колекції, організації екскурсійної, виставкової, просвітницької, творчої діяльності та ін.

Перші листи від представників місцевої інтелігенції надійшли у кінці 1950-х рр. Їх можна розділити за читацькою адресою на дві категорії — листи до А. Ф. Луньова та до членів клубу «Юний історик» (з 1965 р. — «Райдуга»). Зокрема, це листи від І. С. Іжакевича, М. М. Ромадіна, Ю. М. Арбата, В. С. Савенкова, Г. С. Зубковського та інших.

Листування з деякими адресатами було достатньо інтенсивним та довготривалим. Листи до Луньова і його вихованців надходили із місць проживання та перебування у відпустці чи відрядження адресатів: Київ, Харків, Полтава, Москва, Ленінград, Ялта, Сухумі, Переделкіно, Кострома та ін.

По різному зав'язувалися стосунки з художниками. Ми можемо говорити і про певні етичні підходи Луньова при використанні листування як каналу спілкування і поповнення колекції. По-перше, він проводив певну підготовчу роботу по визначенню кандидатури художників, до яких наважувалися звернутися з проханням про підтримку. Наприклад, контакти встановлювалися під час особистих зустрічей та спілкування з художниками і представниками Спілок художників Харкова, УРСР, СРСР, відвідування музеїв, виставок, завдяки наданим порадам друзів. Зокрема, голова Харківського відділення Спілки художників України, член Спілки художників СРСР В. В. Сизиков звертав увагу Луньова на необхідність у пошуках при визначенні можливих контактів з художниками також вивчати каталоги, путівники виставок, довідники та ін. [3].

Стосунки з деякими художниками продовжувалися достатньо довго, вони підсилювалися і особистими зустрічами під час поїздок до Харкова, Києва, Москви, а також приїзду окремих художників, мистецтвознавців до Пархомівки. Свідченням чому є і інформація із листів і матеріалів періодичного друку, та інших документальних матеріалів, наприклад «Книг відгуків», що зберігаються у музеї.

Листи відображають дійсність, живі особистісні почуття, світогляд, відношення офіційного і людського розуміння дитячих намірів. Відображена в листах дійсність свідчить про пошуки гармонії, намагання виховати необхідність гармонії як основи подальшого життя, потреби в ній не лише особисто для себе, але і для суспільства взагалі через конкретну особистість. Деякі листи із вказаної колекції сповнені особистих переживань, взаємної підтримки, порад, співчуття долі та ін. Найбільш регулярним і довготривалим листування було з художниками В. А. Фаворським, В. С. Савенковим, Б. М. Неменським, М. М. Ромадіним та ін. Ця група листів частіше носить задушевний характер.

В листах від художників, перш за все, простежується підтримка художниками створення шкільної художньої галереї та передачі для створення її експозиції творів мистецтва. Це було суттєвою допомогою поповнення колекції та подальшого існування музею.

Тому листи являють читачу події і факти з історії створення музею, дозволяють встановити окремі деталі, відкривають деякі сторінки особистого життя учасників цього процесу, а також стосунків з колегами, перебіг хвороби, організація побуту Луньова. В листах також зустрічаються описи художниками пам'яток, місцевостей в яких вони перебували на той час, куди запрошували учнів. Адресати жваво цікавляться життям музею, ділилися своїми роздумами про мистецтво, намагалися допомогти організувати творчу роботу.

Вибудувавши хронологічно листи можна простежити у певній послідовності співпрацю, наприклад, майстра і учнів над створенням конкретних художніх образів. Зокрема, І. С. Іжакевич в листах надсилав пропозицію працювати над створенням образів до творів Т. Г. Шевченка «Катерина» та «Наймичка», та Гоголя «Тарас Бульба». З листів від В. А. Фаворського серед інших питань ми дізнаємося про пропозицію організувати роботу над ліногравюрою, для здійснення якої іде мова про забезпечення спеціальними засобами — штихелями.

Листи до Луньова свідчать як про неординарність його особистості і авторитет серед художників, мистецтвознавців, проявлену турботу митців про створення музею у сільській місцевості як ху-

дожньо-естетичного центру для молоді і місцевого населення, формування колекції, налагодження зв'язків для подальшого розгортання музейної та виховної роботи.

В листуванні також простежується накреслення певної програми по створенню колекції музею та музейної бази (наприклад пошуки експозиційної площі, придатного для функціонування музею приміщення, збирання бібліотеки тощо), підготовка до музейно-освітньої, мистецької діяльності учнів і т. ін.

Саме цим пояснюється в листах вказаного періоду перевага на вирішенні питань передачі-дарування музею творів мистецтва та книг авторами.

Завдяки збереженим листам ми можемо простежити опікування і підтримку даної справи не лише з боку митця, але і їх сімей. Найширше ця підтримка простежується з листів В. А. Фаворського, членів його родини та кола сім'ї. Теплі стосунки у Луньова та його учнів склалися з родиною С. Т. Коньонкова. Можна також звернути увагу на факт, що нерідко відповіді на листи пархомівців з певних причин надавали дружини В. Є. Вучетича, С. Т. Коньонкова, Б. І. Пророкова, І. П. Рубана, М. С. Сар'яна та ін.

Отже, в листах відобразилася наполеглива і натхненна праця на шляху створення музею з одного боку, а також набуло і визнання безкорисливої напруженої праці з іншого.

Оглядаючи творчий шлях Луньова переконливим є те, що ця обдарована від природи людина, самовіддано працювала і на педагогічній, і на музейній, і на мистецькій ниві. Захоплена своєю справою, зуміла своє натхнення передати і своїм учням, і художникам, і великому колу діячів культури, а також відвідувачам музею. Луньов тонко володів і відчував психологічний стан своїх учнів, що дозволило розуміти їх і вести до гармонії душі через сприйняття мистецтва.

В листах відлунилися і непрості часи для Луньова, пошуки виходу із непростих службових і життєвих проблем, суттєвою підтримкою в вирішенні яких стала надавана йому підтримка художників, зокрема, С. Т. Коньонкова, Б. М. Неменського, М. М. Ромадіна, В. А. Фаворського та інших.

Слід відзначити, що листи стали і каналом повідомлення і одним із джерел документальних свідчень про наміри І. Г. Ерінбурга подарувати до колекції Пархомівського музею графічні твори П. Пікассо. Телеграмою він запрошував до себе в гості «райдужан». Після цієї зустрічі музейне зібрання поповнилося малюнками П. Пікассо «Голуб з маслиною гілочкою — символ миру. П., олівець» та «Портрет Жоліо Кюрі. П., туш», керамічними вазою «Сова» та пластиною «Пориначі» [1].

У листах від народного художника СРСР В. А. Фаворського простежується увага митця до поповнення музейної колекції, бажання передати до неї не лише свої роботи, але і інших художників. В сучасній історіографії уже неодноразово підтверджувався факт звернення графіка до своїх німецьких колег з проханням про придбання на отриману ним в Лейпцигу премію твори німецьких графіків і передати Пархомівському музею. Саме цей процес добре відображається у листах. З них ми також дізнаємося про піклування митця питанням придбання для пархомівської колекції творів китайських, японських, мексиканських художників.

Із листа від 30.01.1964 р. від секретаря С. Т. Коньонкова нам, безпосередньо, відомо про відправку спеціально виготовленої для Пархомівської скарбниці скульптурної композиції із гіпсу «Т. Г. Шевченко на засланні».

Отже листи є неоціненним джерелом для вивчення біографії А. Ф. Луньова, кола його творчих і професійних зв'язків, характер питань які пов'язували митців і пархомівців. В листах художники розповідали про свою творчість та знайомили зі своїми планами, ділилися думками про мистецтво та творчість окремих художників, характеризували виставкову діяльність, давали рекомендації і поради відносно поповнення колекції, формування художньої бібліотеки, чекали відгуків від учнів на свої картини, книги тощо.

В листах відобразилися реальні події з історії художнього життя середини ХХ ст., факти до біографії А. Ф. Луньова, його повсякденні проблеми, спостереження, переживання, настрої тощо. В них переплітається особисте і суспільне, відчувається внутрішній духовний зв'язок, взаємопідтримка і розуміння Луньова з адресатами.

Цінність листів як документального джерела і в тому, що вони

вміщують багатий матеріал для дослідження одного із найважливіших періодів в житті Луньова та діяльності музею. Кінець 1950-х – 1970 рр. — це період інтенсивного розвитку музею, формування колекції, пошуки необхідного придатного для експозиції та зберігання фондів музею, період становлення та визнання музею.

Примітки

1. Лернер Л. Мировые шедевры в школьном музее / Л. Лернер // Московские новости. — 1986. — 21 сентября (№ 38).
2. Луньов П. П., Павлова О. Г. Епістолярна спадщина / П. П. Луньов, О. Г. Павлова //Афанасій Федорович Луньов. Статті, спогади, документальні матеріали / Упорядник О. Г. Павлова. — Х.: Тимченко, 2009.
3. Сизиков В. В. Удивительный человек / В. В. Сизиков // Афанасій Федорович Луньов. Статті, спогади, документальні матеріали / Упорядник О. Г. Павлова. — Х.: Тимченко, 2009. — С. 148.